

УДК 070.48–055.2

ЖІНОЧА ПРЕСА

Степан Кость

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Проаналізовано становлення і розвиток преси для жінок на західноукраїнських землях у 20-30-х роках ХХ ст.

Ключові слова: преса для жінок, історія української преси, Західна Україна.

Український жіночий рух, який виник у другій половині ХІХ століття, — це не стільки копія з аналогічних рухів у європейських державах, скільки початок відновлення історичного місця українки в суспільному житті, яке їй належало у минулому. У цьому, власне, полягає своєрідний історичний аспект дослідження. Саме завдяки врахуванню традицій щодо місця жінки в українському суспільстві різних епох можна зрозуміти суть і призначення преси для жінок. Розвиток цієї преси тісно пов'язаний і з діяльністю українського жіночого руху у тих конкретних суспільно-політичних умовах, у яких він існував. Це означає ще одне — ми не можемо вважати пресу для жінок якимось специфічним об'єктом дослідження, бо цей структурний елемент західноукраїнської преси, хоча й має особливості, але підлягає тим же законам, що й інші види й групи преси. Коли ж мова йде про український жіночий рух, то треба пам'ятати, що йому притаманні деякі власні особливості та відмінності щодо традиційного феміністського руху.

Фундаментального дослідження західноукраїнської преси для жінок ще нема, хоча є чимало публікацій, які стосуються цієї преси [7].

Щодо історії жіночого руху, то на українських землях він відбувався під впливом емансипаційного жіночого руху у світі. На західноукраїнських землях жіночий рух не копіював сліпо досвіду жіноцтва в інших європейських державах. Воно й зрозуміло. Європейські (західні, якщо брати ширше) феміністки боролися за рівні з чоловіками права у всіх сферах суспільного життя, а жіночий рух на західноукраїнських землях розвивався спільно із загальним політичним рухом усієї української громади. Українка не залишалася осторонь визвольних змагань у боротьбі за державність.

Небагато жінок на західноукраїнських землях розуміли історичну неминучість і потребу організованого жіночого руху. Це були, в основному, жінки із священничих та інших інтелігентських родин. Оскільки початки жіночого руху припадають на останню чверть минулого століття, то зауважимо, що громадська думка не відносила до особливих чеснот галичанки її освіченість та ступінь

опанування науками. Навіть жінки із інтелігентних родин закінчували віділові школи і готувалися не до кар'єри, а до подружнього життя. М.Богачевська-Хомяк пише: “Ставлення галицьких українців до освіти для жінок відбилося на формуванні характеру фемінізму українських жінок у Галичині — освіта сприймалася як засіб служіння народові, а не як особисте право. Галицькі українці усвідомили, що освіта потрібна на всіх рівнях, але з огляду на неписьменність селянських мас першою потребою, яка вичерпала майже всю громадську енергію, було виховати національну інтелігенцію взагалі. Про рівень освіти й виховання молодих жінок і шляхи його підвищення говорилося мало. Жіноцтво розглядалося не з точки зору його прав, а в контексті народу, селянства й етнічної приналежності. Статті в галицькій українській пресі, які обстоювали освіту жінок, виходили з потреб національного й економічного розвитку, а не прав людини” [1; 94].

У 70-х роках у польській пресі почалася дискусія про освіту жінки, яка зворушила галичанок. Леся Українка, побувавши у Галичині у 90-х роках, назвала галицькі звичаї щодо жінки азіатщиною [35].

Але перші видання для жінок появились значно раніше, ніж почався жіночий рух. Майже відразу після “весни народів”, у 1853 р. С.Шехович почав видавати журнал “Лада”, а в 1868-1870 рр. — журнал “Русалка”. С.Шехович — колишній редактор газети “Зоря Галицька”, москвофіл, прихильник запровадження “латинки”. Обидва журнали виходили таким українсько-російським суржилом, що галичанки з більшим задоволенням читали польські журнали. Зміст був не дуже вибагливим. Ось одна із порад для жіноцтва із “Русалки” 1868 р.: “Правило замужества. Дуньчикъ поведас: девицы низше 20 летъ должны ити замужъ за старшего отъ себя; девицы низше 30-ти летъ за рівнолетныхъ, а сороколетніи должны брати, що трафитесь...” [11]. Цю раду зачитувала О.Дучимінська у статті “Від самого початку”, в якій схематично подана історія жіночої преси. На думку автора, “Русалка” С.Шеховича, що виходила для “красавиць”, збирала небагато передплатниць, бо не кожна жінка через скромність почуває себе “красавицею” ...

У Західній Україні жіночий рух започаткувала Н.Кобринська. Її однопіслядумцями серед жіноцтва були Емілія Ничай, Уляна Кравченко, Катерина і Анна Павлик. У жовтні 1884 р. у Станіславі відбулися установчі збори Товариства руських жінок. Н.Кобринська визначила мету товариства: “Ми поклали собі метою впливати на розвій жіночого духа через літературу, бо література була все вірним образом ясних і темних сторін суспільного ладу, его потреб і недостатків... Особливо ми, жінки, терпимо... Поступовці уважають нас за недорослих до їх понять, а непоступовці — за відбігших від їх виображень. З того виробився великий і ухибляючий жіноцтву пересуд, що начитане лише баламутить жіночий ум” [16]. Так вона писала у статті “Про первісну ціль товариства руських жінок в Станіславі”.

Активно спричинився до виникнення товариства й І.Франко. З цієї нагоди він виступав на сторінках “Діла”.

Восьмого грудня 1884 р. відбулися перші загальні збори, у яких взяло участь близько ста жінок з усієї Галичини. Не всі зрозуміли важливість події, сіючи серед учасників недовіру, насмішки і підозру в атеїзмі. Н.Кобринську дехто називав “жіночим рабином”. Навіть жінки — члени товариства, не завжди розуміли мету існування товариства. Про них І.Франко писав: “стали підкопува-

тися під програму товариства, бажаючи повернути його діяльність на улюблену стежку української інтелігенції — на притулки і постачання вбогим спідничок та панчішок, словом, бажаючи з освітнього товариства, заснованого для культурної праці, зробити товариство філантропічне” [34]. Правда, сама Н.Кобринська по-іншому бачила завдання Товариства руських жінок: пропаганда жіночого питання, просвітницько-виховна робота серед громадянства, боротьба за рівноправність, виховання жіноцтва тощо.

Насамперед вона планувала видавати журнал для жінок. Це мав бути альманах “Перший вінок”. Зібрали навіть частину грошей. Однак члени товариства не прийняли кандидатуру І.Франка на посаду редактора, знаючи його як радикала (Н.Кобринська, правда, теж мала соціалістичні погляди), тому вирішили на зібрані гроші купити чашу для станіславського єпископа Пелеша [5]. “Перший вінок” появився за матеріальною допомогою Олени Пчілки. Вийшов альманах у 1887 р. Тут були твори із Наддніпрянської України (Ганна Барвінок, Олена Пчілка, Леся Українка, Дніпрова Чайка, Людмила Старицька) і з Галичини (Н.Кобринська, У.Кравченко, сестри Рошкевич, К.Попович, О.Бажанська, А.Павлик, С.Окуневська та ін.). У вступній статті альманаху Н.Кобринська писала: “Важний ще лишається нам до піднесення факт, що перший раз виступаємо разом з нашими старшими сестрами Українками в імені нашої національної єдності на ниві загальних справ і спільного всім жінкам питання” [26]. На сторінках альманаху були літературні твори (вірші, проза), етнографічні матеріали, статті Н.Кобринської про жіноче питання. Громадськість (у тім числі галицьке жіноцтво) зустріло “Перший вінок” без особливого захоплення. Схвально відгукнувся на сторінках преси І.Франко.

Н.Кобринська власним коштом видала три випуски альманаху “Наша доля” (1893 р., 1895 р. і 1896 р.). Вона наполегливо переконувала громадськість у тому, що позитивне вирішення проблем жіноцтва значно допоможе загальній справі. У першому випуску “Нашої долі” було надруковано проект статуту дитячих садків, статтю про жіночий рух у Галичині. Намагаючись зацікавити галичанок західноєвропейською літературою, Н.Кобринська друкувала на сторінках двох наступних випусків альманаху рецензії на твори Ніцше, Гауптмана, Ібсена, Золя, Гамсуна, Стріндберга.

Н.Кобринську не розуміли, з нею полемізували. Когось відштовхували її незламність і принциповість у захисті своїх переконань, інших — її соціалістичні погляди (хоча були вони своєрідними), ще інших — дещо незвичний для галицьких українок фемінізм. М.Богачевська-Хомяк пише: “Кобринська не зробила українських жінок свідомими феміністками, не переконала їх у незвичайній важливості жіночої емансипації, бо українське жіноцтво більше відчувало національну дискримінацію, ніж жіночу. Але Кобринська заохотила жінок до громадської праці, скерувала на шлях прагматичного фемінізму. Жіночі товариства, дитячі садки, праця в громадах наблизили їх до фемінізму, який, хоч цілком не розвинувся, став наприкінці XIX ст. органічною частиною жіночої свідомості” [1; 128].

Жіночий рух поступово набирив сили. На початку 90-х років жіночі товариства виникають у різних містах Галичини — у Львові, Тернополі, Коломиї, Долині, Бережанах тощо. У 1893 р. у Львові виник Клуб руських жінок, який очолила Герміна Шухевич. Клуб мав стати вогнищем інтелектуального життя, заохотити галичанок до громадського життя. Передбачався випуск періодичних

видань, утримування бібліотеки, організація конференцій, різноманітні вечірки, забави. Практична діяльність Клубу набула ще ширшого розмаху. Так, він відгукнувся на заклик Н.Кобринської відкривати дитячі садки, запрацювали кооператив “Труд” для фахового вишколу дівчат, Товариство опіки над домашньою прислугою, Товариство “Українська захоронка” (для опіки над дітворою). Великою заслугою “Клубу русинок” було створення української дівочої школи ім. Шевченка, директором якої стала Марія Білецька, ідейна, розумна й ініціативна жінка-педагог. Власне, ця школа стала згодом основою для створення “Рідної школи”, організації Українського педагогічного товариства.

У 1904 р. було засновано Товариство Марійської дружини пань (очолила Ольга Барвінська-Бачинська), що опікувалося духовно-релігійним життям галичанок, провадило філантропічну й гуманітарну діяльність.

Жіночий рух охопив і Буковину. У Чернівцях 1906 р. було організовано “Жіночу громаду” (очолила Емілія Смаль-Стоцька), а 1908 р. виникло Товариство православних русинок.

Дуже помітну роль в історії західноукраїнського жіночого руху відіграв “Кружок українських дівчат”, бо з його існуванням пов’язане і продовження жіночої преси. Річ у тому, що Клуб русинок мав елітарний, так би мовити, характер, а молоде жіноцтво, що вчилася і виховалося у 90-х роках, уже було іншим — більш динамічним, демократичним. У 1901 р. тодішні перші студентки університету створили нову жіночу організацію. Організаторами були Дарія Шухевич (дочка Г.Шухевич), Наталка Будзиновська, Северина Данилевич, Олена Охримович. Їх підтримала Академічна громада студентів і дехто із діячів старшої генерації радикалів. “Молода Україна”, орган молоді, що почав виходити 1900 р., теж підтримав студенток і опублікував відозву Кружка українських дівчат. Ця жіноча організація висувала феміністичні гасла. У його роботі брали участь і українки із Наддніпрянської України.

За ініціативою “Кружка” 1 березня 1906 р. почав виходити журнал “Мета”, — “орган поступових жінок”. Видавала і відповідальним редактором була Д.Старосольська (Шухевич). Журнал прагнув залучити жіноцтво до активної громадської праці, щоб “жінка могла і сміла забрати голос в усіх загально-людських справах” [18]. Видання висвітлювало діяльність жіночих товариств і організацій не лише у Галичині, а й за кордоном. На його сторінках друкували твори українських і зарубіжних авторів. Журнал дуже поживав жіночий рух, та через відсутність коштів у 1909 р. він перестав виходити.

Накладом Кружка українських дівчат у 1904 р. вийшла праця К.Малицької “Про жіночий рух”. К.Малицька так само, як і молоде жіноцтво із Кружка українських дівчат, вважала на відміну від Н.Кобринської фемінізм обмеженим рухом. Погляди К.Малицької та Н.Кобринської щодо необхідності поєднання феміністського руху із загальногромадськими справами були однаковими. Щоправда, К.Малицька перебільшувала, коли заявляла, що майбутнє народу залежить від жінок.

Події початку ХХ ст. змушували лідерів жіночого руху думати про створення єдиної організації. У 1905 р. Кружок українських дівчат було перейменовано на “Кружок українок”, а статут доповнено пунктом про заснування філій. У грудні 1908 р. “Мета” у надзвичайному додатку оголосила, що журнал незабаром стане органом нової організації жінок. 26 грудня 1908 р. Клуб руських жінок і Кружок українок скликали у Львові конгрес, у якому взяли участь

представниці західноукраїнських жіночих організацій. Головою було обрано Олену Січинську (мати Мирослава Січинського). Але до об'єднання цього разу не дійшло, бо проти виступили представниці із регіонів. Через рік відбувся ще один з'їзд. На ньому загалом переважали львів'янки. Об'єднання відбулося. Нову організацію назвали "Жіноча громада".

Із виданням свого друкованого органу було гірше. Журнал "Мета" на цей час вже перестав виходити. "Жіноча громада" зробила дуже багато, але їй так і не вдалося відновити жіночу пресу. Правда, у 1912 р. за редакцією О.Кисілевської почав виходити безплатний додаток до "Діла" під назвою "Жіноче Діло". Появлявся додаток як кварталник. На його сторінках автори публікацій писали про політичну та економічну незалежність жінки, про жіночу освіту. Були тут і статті літературознавчого характеру. Писав додаток і про життя жінок за кордоном.

Українські політичні сили, незважаючи на те, що жінки щораз більше заявляли про себе у різних сферах суспільного життя, продовжували недооцінювати жіночий рух. Так сталося і на початку грудня 1912 р., коли лідери українських політичних партій у Галичині скликали таємні збори. Криза на Балканах багатьох переконала у тому, що Росія не зупиниться ні перед чим, щоб захопити решту українських земель і знищити "мазепинство". Ось чому було вирішено, що галицькі українці будуть підтримувати Австро-Угорську імперію у боротьбі з Росією. На цю нараду не запросили лідерів жіночого руху. Дехто з них прорвався силоміць. Через тиждень жінки теж скликали таємні збори. Тон задавали Олена Степанів, Олена Залізняк, Костянтина Малицька. Жінки цілком слушно не погодилися з австрофільською позицією чоловіків. Вони висловлювалися за підтримку Австрії тільки у випадку — якщо це не буде суперечити українським національним інтересам. Збори запропонували створити Фонд на потреби України, курси медсестер і першої медичної допомоги. За короткий час жінки зібрали кілька тисяч корон для організації українського війська. У заклику, вміщеному згодом у журналі "Відгуки", говорилося: "Кидаємо клич: гріш на потребу України в критичний час. В кім століття неволя не зломилла ще духа, в кім кров живо кипить, в кім надія ще діє, кого бій ще манить — нехай зложить і свою лепту на жертвеннику народнім. Нині наші мрії, змагання, бажання можуть стопитися в однім огнищі, яке ясним сьйвом має нам вказати шлях до визволення" [4]. Значна частина студентської молоді належно оцінили мужню позицію жіноцтва. Час підтвердив, що жіноцтво добре зорієнтувалося в історичній ситуації.

Із вибухом Першої світової війни жіночий рух перестав існувати. Багато активних діячок опинилося на еміграції, оскільки Галичину окупували російські війська. У Відні галичанки заснували Комітет для помочі раненим і полоненим воякам, що підтримував Січових Стрільців. У Легіоні Українських Січових Стрільців воювали Олена Степанів, Анна Дмитерко, Софія Галечко, Анна Цісняк та ін. Брала участь жінки і у визвольних змаганнях у лавах УГА.

У 1917 р. "Жіночу громаду" перейменували на Союз українок, який очолила Є.Макарушка. Про його активність говорити важко. Дуже мало відомо, наприклад, про участь жінок у листопадових подіях 1918 р. На першу річницю цих подій М.Рудницька у статті "Львівське жіноцтво під час падолистового перевороту" критикує галицьких політиків, які не допускали жінок до участі у визвольній боротьбі, а також і самих галичанок за їх байдужість [31]. Цю стат-

тю “Наша мета” передрукувала із “Українського прапора”, що виходив у Відні. Власне, після її появи польська влада заарештувала М.Рудницьку.

У Горожанському комітеті, який було створено для допомоги пораненим, інвалідам, біженцям, сиротам, був ще і окремий жіночий відділ — Жіночий комітет, що виконував функції “Червоного Хреста”. Проте українці не змогли втримати Львів і відступили на схід. У лютому жінки заснували газету “Наша мета”, “часопись робітного жіноцтва”. Відповідальним редактором стала Д.Старосольська. Згодом видавало цю газету видавництво “Вперед”, що належало соціал-демократам. Газета виходила для “жіноцтва без огляду на суспільні та партійні різниці”. Коли ж вона перейшла у власність Української соціал-демократичної партії, то вже орієнтувалася на “жінок пролетаріату і тих, хто хотять змінити лад”. Зрозуміло, що з цим не погоджувалися автори, згуртовані навколо газети. До того ж ситуація української газети в умовах польської окупації була непевною. Спочатку газеті вдавалося якось пропагувати ідею української державності. Багато було інформації про воєнні дії. Польська влада конфіскувала окремі публікації.

Не оминала увагою газета і жіноче питання. Його порушували М.Рудницька, О.Кисілевська, С.Кабаровська. Газета надрукувала лист-привітання Союзові українок у Кам’янці [22].

На сторінках “Нашої мети” обговорювалися: національно-патріотичне виховання дітей, проблеми шкільництва та освіти, діяльність вищих закладів освіти, різноманітних професійних шкіл і курсів. Друкувала газета і літературні твори.

Через скрутне матеріальне становище “Наша мета” перестала виходити у 1920 р. О.Кисілевська писала: “Коли ми розпочинали наше видавництво, ми рішили звернутися до всього жіноцтва. “Наша мета” мала бути органом всього жіноцтва без огляду на суспільні чи партійні різниці. Ми зверталися передовсім до образованого жіноцтва... Але успіхи показалися далеко не такі, як ми надіялися. Ми не стрінули завзятих ворогів, що поборювали би наші стремління. Але ми не найшли також багато приклонниць... Загал жіноцтва остав глухий на наш голос...” [23].

Після поразки національно-визвольних змагань починається новий етап розвитку жіночого руху та його преси. Роки війни і визвольної боротьби загартували жінок. Невирішеним завданням залишалася дискримінація. Галичанки усе менше пов’язують жіночий рух із соціалізмом. А у самому жіночому середовищі зароджується розуміння проблем і завдань жіночого руху, зникають поверхові феміністські гасла.

Уже в 1920 р. Союз українок почав відновлювати свої філії у повітових містечках, організовувати нові товариства, намагаючись охопити і село.

Наприкінці грудня 1921 р. у Львові відбувся з’їзд українських жінок. Прибуло понад триста делегаток від жіночих організацій Галичини, Волині, Буковини, з інших країн. Делегатки з’їзду виступили за єдність усіх жіночих організацій. М.Рудницька у своєму виступі висловила прагнення жіноцтва брати участь у вирішенні всіх важливих справ. Зокрема вона підкреслила, що українське жіноцтво вважає основним незмінним політичним ідеалом українського народу самостійну соборну українську державу із столицею у Києві. Говорила і про потребу унезалежнення українського життя в усіх його сферах [1; 200].

Польська поліція була присутня в залі. Вона розігнала з'їзд, тому свою роботу делегатки продовжували на таємному засіданні. Там було схвалено резолюції і вирішено видати брошуру про Н.Кобринську, що вийшла у 1922 р. під назвою “Першому українському борцеві за права жінки” [27].

Важливо, що на з'їзді було організаційно оформлено Союз українок. Він швидко зростає, до нього приєднувалися члени інших жіночих товариств, члени “Просвіти” тощо.

Тогочасне становище українців висувало на перший план для Союзу українок завдання національні та економічні і щонайменше — завдання феміністські. Лідери жіночого руху активно включилися в політичну боротьбу — адже йшлося про долю Східної Галичини, на яку зазіхали поляки.

Союз українок цілеспрямовано проводив і економічну діяльність. У 1923 р. на основі господарського відділу створено кооператив “Українське народне мистецтво”. Кооператив чимало зусиль вклав у збереження і розвиток народного мистецтва. Важливим тут був економічний аспект, бо поступово формувався ринок для збуту виробів народного мистецтва.

Кооператив працював успішно, і вже у 1925 р. почав видавати ілюстрований місячник “Нова хата”. Спочатку це був журнал, “присвячений модам і справам домашнього жіночого господарства”, а від 1926 р. і до 1939 р. — “журнал для плекання домашньої культури”. Відповідальним редактором журналу була Марія Громницька, а протягом останнього року існування журналу цю посаду вона ділила разом із Лідією Бурачинською-Рудик.

“Нова хата” популяризувала народне мистецтво, відкривала для своїх читачок забуті і занедбані духовні скарби нашого народу, адже навіть у найважливіші часи українці не забували про прекрасне і творили те, що здобувало собі згодом світову славу. А водночас із любов'ю до прекрасного та популяризацією народного мистецтва міцніло почуття патріотизму. Українська вишивка — це річ унікальна, такого багатства не має жоден інший народ.

На сторінках журналу опубліковано статті про народне мистецтво, народні промисли, особливо відомими стали цикли статей В.Січинського про дерев'яну архітектуру, про кераміку і скло. Журнал приділяв увагу різним видам народного мистецтва, але особливо багато писав про національний одяг. “Нова хата” підтримала ініціативу матері Северини Парилле (однієї з найвідоміших учительок дівочої гімназії сестер Василянок) збирати і зберігати народне вбрання. Саме у міжвоєнні роки стало модним серед української інтелігенції носити вишивані сорочки та сукні, обставляти своє помешкання в українському стилі [1; 204].

Сьогоднішній дослідник знайде на сторінках журналу дуже цікавий матеріал з історії одягу різних регіонів Західної України, а читачки звернуть увагу на ті моделі, у яких було використано елементи народного одягу.

Поступово тематичний діапазон журналу розширювався. “Нова хата” надрукувала матеріали про славних художників того часу — П.Холодного, О.Новаківського, Г.Глушенка, М.Дольницьку, О.Лятуринську, Я.Музику; про творчість відомих українок — Лесі Українки, К.Грушевської, Марійки Підгірянки, Олени Пчілки, С.Русової, Дніпрової Чайки, О.Кобилянської, О.Кульчицької.

Не залишалася осторонь така традиційна для жіночої преси тема, як місце жінки у суспільному житті (К.Гриневичева — “За власне обличчя”, ч.1 за 1927 р.; Є.Маланюк — “Жіноча мудрість”, ч.12 за 1931 р.; Л.Ганкевич — “Жін-

ки в горожанському комітеті”, ч.11 за 1934 р.). Є.Маланюк, наприклад, пише про мужній тип української жінки: “Але традиція мужнього типу української жінки, типу, що ми назвемо його основним типом, мимо всіх перипетій нашої катастрофальної історії, тривав і триває, очевидно, і до наших часів. Ніхто не підрахував скільки жінок було в армії Української Народної Республіки за час 1918-1920 рр., а кількість їх була значна” [17].

Зі змісту журналу можна перекоонатися, що “Нова хата” виходила за рамки “жіночого” видання, виконувала значно ширші функції, ніж планувала редакція. Про це свідчать, зокрема, публікації на суспільно-політичні теми та літературна сторінка. На сторінках журналу була представлена українська і зарубіжна літератури, вміщувалися огляди (літератури і преси), рецензії, анотації, списки рекомендованих книг із різних сфер галузей науки і культури [8].

Власне, з “Нової хати” почався найкращий період в історії західноукраїнської жіночої преси. Практично одночасно із “Новою хатою” почала виходити “Жіноча доля”, перше число якої появилось у вересні 1925 р. Журнал виходив у Коломиї, у видавництві “Жіноча доля”, яке заснували Кисілевські. Біля керма видання практично увесь час стояла Олена Кисілевська (журнал виходив до 1939 р., до приходу більшовиків), а відповідальним редактором була Марія Ставнича. “Жіноча доля” — це журнал (спочатку місячник, потім двотижневик, потім тижневик і знову двотижневик у 30-ті роки) для українського жіноцтва. Журнал багато уваги надавав діяльності Союзу українок, хоча і не був органом цієї організації, відображав ті зміни, що зайшли у жіночому русі в середині 20-х років.

Редакція так бачила свою мету: “Хочемо допомогти нашому жіноцтву, щоб воно з своєї праці могло витягти найбільше користі, щоб воно було моральне, патріотичне, щоб воно любило свою неньку Україну, щоб були добрими й зразковими жінками своїм чоловікам, а матерями своїм дітям” [3]. Читацьку аудиторію журналу склали значно ширші кола жіноцтва, незважаючи на те, що видання вперше в історії жіночої преси почало орієнтуватися на селянок. Починаючи від середини 20-х років (з 1926 р. приблизно), жіночі гуртки масово виникали на селах. У цьому велика заслуга О.Кисілевської, що доступно пояснювала селянкам у своїх публікаціях, як створювати жіночі гуртки.

Союз українок у ті роки зростав кількісно, до нього приєднувалися жіночі секції інших товариств, кооперативів, що теж займалися жіночими справами — Товариство української захоронки, Порадня матерів, Товариство опіки над дітьми і молоддю.

Журнал порушував чимало проблем, пов’язаних із селянським побутом, із культурно-просвітницькою та організаційною роботою серед селянок. Мета, яку ставив перед собою журнал — “виховати жінку та свідому своїх прав громадянку, не забуваючи, що вона є при тім дружиною, матір’ю і господинею” [14]. Можна сказати, що “Жіноча доля” хотіла задовольнити широке коло інтересів української жінки, і не тільки селянки, стати її помічником і радником. “Жіноча доля” за типом видання відрізняється від “Нової хати”. Вона менша за обсягом, відповідно — з меншою кількістю рубрик та з великою питомою вагою суспільно-політичних матеріалів, публіцистики. Статті такого змісту належали О.Кисілевській, М.Рудницькій, Б.Барановій. Гострого політичного звучання, скажімо, набували публікації про становище українського шкільництва, про колонізацію, що стала урядовою політикою і глибоко ранила шкільництво.

Загалом проблема виховання дітей та охорони здоров'я завжди була актуальною на сторінках видання.

Журнал інформував читачів про діяльність Союзу українок (рубрика "Вісти з "Союзу Українок"), про жіночий рух (рубрики "З життя наших жіночих організацій", "Жіночий рух"). Під рубриками "Зі світа", "З чужого жіночого світу" місячник друкував повідомлення про жіночий рух за рубежом. На цю тему писали українки, які емігрували і проживали у різних країнах.

У рубриці "Часть господарська" місячник висвітлював економічну й господарську проблематику.

У літературному відділі місячника опубліковані твори Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, а також матеріали про їхню творчість; вірші відомих українських поетів — Б.Лепкого, Є.Маланюка, А.Курдидика, Марійки Підгірянки, молодого П.Тичини. Майже у кожному числі читаємо вірші У.Кравченка. Проза представлена іменами О.Кобилянської, О.Маковея, В.Самійленка, Н.Королевої, Ірини Вільде, С.Кабаровської, О.Дучимінської, К.Гриневичевої, М.Дороцької, Г.Журби.

Змістовним був критико-бібліографічний відділ "Жіночої долі". Рубрики "Що радимо читати", "Серед книг", "Нові книжки, прислані до редакції" розповідали про книги українських і зарубіжних поетів та письменників. Надруковані списки книг деколи супроводжувалися анотаціями. Списки журналів вміщені у рубриці "Які журнали у нас виходять". Треба сказати, що редакція уважно стежила за журналістським процесом і друкувала редакційні повідомлення про вихід багатьох журналів.

Новинкою для галицької жіночої преси став "американський" відділ д-ра В.Сіменовича, брата О.Кисілевської, який постійно проживав у Америці. Він у Вашингтоні створив своєрідний корпункт "Жіночої долі". Подобалися читачам і подорожні нариси О.Кисілевської та О.Яблонської.

Розважальна частина "Жіночої долі" репрезентована рубриками "Цікаві вісті" з розважальними новинами та сенсаційними повідомленнями і рубрика "Сміховинки" з анекдотами.

Зауважимо, що серед постійних співробітників журналу був лише один чоловік — відомий письменник А.Чайковський.

Своєрідною формою періодичних видань стали і альманахи-календарі або календарі, що їх видавало видавництво "Жіноча доля". Це "На новий шлях", ілюстрований календар-альманах (на 1927 р.), "Наш світ", альманах (на 1928 р.), "Наша книга", альманах (на 1929 р.), "Для неї все!", альманах (на 1930 р.), "Жіноча доля", практичний календар-порадник (на 1931 р.), "Ілюстрований календар-альманах "Жіночої долі" (на 1937 р.). Найважливіші тематичні розділи альманахів-календарів: історія жіночого руху, аналітичні публікації щодо сучасних проблем, розповіді про відомих українок і літературна частина (вірші, проза), поради (господарські, медичні, правознавчі), календарі (астрономічний, історичний, церковний), реклама.

З 1932 р. "Жіноча доля" видає додаток "Жіноча воля", "часопис для сільського жіноцтва". Колектив "Жіночої волі" — видання винятково для селянок, так бачив свою мету: "...помогти нашому сільському жіноцтву стати тим, чим є жіноцтво інших народів, а саме: добрими господинями, розумними матерями, свідомими громадянками свого народу" [25]. Журнал виховував своїх читачок у патріотичному дусі — для цього друкувалися матеріали з історії Укра-

їни, з її славного минулого (“Нариси з історії України”, художні твори, що мали патріотичне звучання). Журнал намагався підвищити культурний рівень своєї аудиторії, а тому популярно розповідав про видатних класиків української літератури (Т.Шевченка, І.Франка, Лесю Українку), про таких відомих жінок, як О.Кобилянська, С.Русова, Н.Кобринська, про інших відомих діячів української літератури.

За традицією західноукраїнської преси “Жіноча воля” публікувала художні твори відомих авторів, більшість із них — це постійні автори “Жіночої долі” (У.Кравченко, Марійка Підгірянка, Ірина Вільде), хоча і траплялися твори маловідомих літераторів, початківців.

На сторінках журналу зустрічаються публікації методичного характеру, що стосувалися, наприклад, організації роботи бібліотеки, жіночого гуртка. Про роботу жіночих гуртків писали у рубриках “Праця в жіночих гуртках”, “З життя наших товариств”. Ці публікації не лише повідомляли про діяльність жіночих гуртків, а й мали організаторське значення. Читачок постійно інформували про життя й діяльність “Союзу українок” у Львові.

У журналі подибуємо прізвища авторів, відомих із “Жіночої долі” — О.Кисілевська, І.Домбчевська, І.Блажкевич, О.Цегельська. На теми гігієни і медичні писала С.Парфанович.

Другий додаток “Жіночої долі” — “Світ молоді”, почав виходити у 1932 р. Спочатку це був додаток для молоді, який у 1934-1938 рр. виходив з уточненням — “місячник для українських дівчат”, а в 1939 р. “Світ молоді” заявив про себе як про видання культури, життя, мистецтва.

Видавцем “Світу молоді” була О.Кисілевська, а на чолі редакції стояли Марія Ставнича і Ірина Вільде.

Політична позиція “Світу молоді” втілена в опублікованих обов’язках українки: не сумніватися у перемозі українського народу, не розмовляти чужою мовою, поширювати національну свідомість [20]. Інші теми видання — виховання характеру, проблема стосунків між поколіннями, призначення молодої жінки, підготовка молоді до самостійного життя. У 1933 р. у журналі започатковано рубрику “Література й мистецтво”, а через кілька років ця тематика стала вагомим настільки, що у 1939 р. “Світ молоді” змінює свій напрям і виходить як видання “культури, життя, мистецтва”. Головна причина, очевидно, у тому, що “Світ молоді” не витримував конкуренції у боротьбі за молодь із націоналістичними виданнями.

Журнал по-особливому ставився до теми фемінізму і порушував її ще до скликання Українського жіночого конгресу (Станіслав, 23-27 червня 1934 р.): фемінізм — не самоціль, а лише засіб вирішення політичних завдань українців.

Упродовж свого існування Союз українок знаходився у вирі суспільно-політичного життя. Доводилося долати труднощі організаційні та фінансові, впливати на традиції галицького суспільства. На цьому шляху організація невпинно розвивалася. Союз українок ніколи не мав би такого впливу, якщо б обмежився феміністськими гаслами. Зрозуміло, що громадська діяльність жінок об’єктивно ставила їх на шлях фемінізму. М.Богачевська-Хом’як з цього приводу пише: “Союз показав, якою плідною може бути діяльність жінки поза хатою. Відкриваючи нові горизонти жіночих зацікавлень і наполягаючи на самовдосконаленні жінок, союз формував світогляд усієї української спільноти. Домашня господиня перестала бути жіночим ідеалом, її місце заступила політично свідо-

ма й віддана громадській роботі жінка” [1; 210]. При потребі Союз українок заявляв про себе як про власне феміністську організацію. Так сталося у 1929 р., коли львівське староство припинило діяльність Союзу українок. Це сталося після панакхиди за душу Ольги Басараб і арешту кількох жінок, які збирали кошти для допомоги політичним в'язням. Тоді Український клуб заявив, що Союз українок є товариством феміністським, “метою якого є громадське освідмлювання українських жінок суспільної праці ... та піднесення їхньої освіти й економічного добробуту. Діяльність того товариства не мала і не має політичного характеру” [29]. Але в тій ситуації боротьба українців за свої політичні, економічні й культурні права не могла не мати політичного характеру. У 1928 р. головою Союзу українок було обрано М.Рудницьку, відому журналістку і громадську діячку, а це свідчило, що Союз українок залишиться позапартійною організацією і буде провадити свою діяльність легальними методами.

Характер українсько-польських стосунків був такий (йдеться про анти-українську політику польської влади), що політичного характеру набувала будь-яка діяльність. Це стало особливо відчутним на рубежі 20-30-х років, коли т. зв. “пацифікація” і терор ОУН стали символом протистояння.

Жіночий рух на початку 30-х років продовжував успішно розвиватися. Крім традиційних форм діяльності Союз українок розгорнув кооперативний рух серед жінок. Економічне становище українців, а ще більше українок, залишалося важким. Політична ситуація не змінювалась. “Пацифікація” мети не досягла, а націоналістичні ідеї знаходили серед українців щораз більше прихильників. Спроби українсько-польського порозуміння, до якого почали закликати деякі українські й польські політики, були приречені на невдачу. Безрадісні звістки йшли з підросійської України — організований Москвою голод мільйонами кошив українців, які населяли найродючіші у світі землі.

Таким був політичний контекст підготовки до Українського жіночого конгресу. З цього приводу у галицькій пресі почалася дискусія. Громадськість не цілком розуміла суть, значення, можливості жіночого руху. Жіночу емансипацію ототожнювали з прагненням до сексуальної свободи, до вільної любові і т. ін., доводили, що місце жінки лише в сім'ї, інакше сімейне життя занепаде.

Л.Садовська, член управи Українського жіночого союзу в Празі, писала у “Тризубі”: “Та полеміка, яка розпочалася на сторінках галицької преси з приводу конгресу і завдань жіночого руху, справляє, думаю не тільки на мене, пригноблююче враження. Мимоволі постає питання, чи може пройти успішно Український Жіночий Конгрес, коли громадянство до нього так мало підготовлене, коли знаходяться органи преси, що містять ... такі статті, які з'явилися на сторінках “Мети”, “Вістей”. Коли знаходяться автори, що ігноруючи працю української жінки на громадським і національним полі, хотять звести всі її завдання до основних 4 К — Kinder, Kueche, Kleider, Kirche, в їх тільки модернізованому виданні... Хіба на протязі всієї роботи наших жіночих організацій не доводилось бачити недооцінення нашої праці, нерозуміння її завдань, її легковаження, а то і зневаження” [32].

Були, правда, голоси провідних публіцистів і на захист жіночого руху. Наприклад, О.Назарук дуже високо оцінював майбутній конгрес, назвавши його найважливішою подією нашого життя, що може сильно вплинути на виховання нації у майбутньому. У статті “Жіноча справа” О.Назарук услід за відомою діяч-

кою німецького жіночого руху Е.Кіне назвав жінку, яка крім обов'язків у родині має ще й роботу поза домом, свічкою, що горить з обох кінців одночасно... [21].

Конгрес відбувся у п'ятдесятиріччя перших жіночих організацій, і пройшов успішно. Він став, як пише М.Богачевська-Хомяк, маніфестацією національного духу й жіночої солідарності [1; 222].

Глибоку і пристрасну промову виголосила на відкритті конгресу М.Рудницька [30]. Вона порушила політичні аспекти жіночого руху, показала його роль в українському організованому житті. Можливо, деякі положення її доповіді були занадто оптимістичні, але вони виражали політичні ідеали жіночого руху. Так, М.Рудницька говорила про величезне поглиблення національної свідомості на всіх українських землях, про переможний похід невмирущої української національної ідеї на всіх просторах українських земель. Не оминула увагою М.Рудницька "українську проблему": "І хоча кожний підходить до українського питання зі становища власного інтересу... то все-таки щораз частіше лунають у світі голоси про необхідність створення української держави як чинника світової рівноваги" [30; 14].

М.Рудницька рішуче заперечила різноманітні звинувачення на адресу жіночого руху. Вона говорила, що "... нема другого жіночого руху, який би до такої міри черпав свої сили з національної ідеї, як український жіночий рух" [30; 25], вона ще раз довела противникам жіночого руху, що в українських жіночих товариствах була і є рівновага між обома ідеями, які лягли в основу їхньої діяльності: між ідеєю національною та ідеєю жіночого руху [30; 26].

Резолюції Конгресу відображали погляди жінок на політичні, економічні, національні проблеми української громадськості. Так, Конгрес закликав до національної єдності й консолідації, до релігійної терпимості, висловив своє ставлення до проблем моралі, родини і материнства. У резолюції "Основи українського фемінізму" було повторено думку М.Рудницької про те, що український жіночий рух черпає свої сили з національної ідеї.

Одна із резолюцій конгресу стосувалася преси Союзу українок: "У справі жіночої преси і видавництва Український Жіночий Конгрес стверджує необхідність видавання поважного жіночого журналу на засадах устійнених Українським Жіночим Конгресом для поглиблення ідеології та консолідації українських жіночих сил" [28].

У жовтні 1934 р. Союз українок заснував у Львові жіночий видавничий кооператив, а 1 січня 1935 р. появилось перше число двотижневика "Жінка" — органу Союзу українок. Хоча "Жіноча доля" мала рубрику "Вістки з "Союзу Українок", та цього було недостатньо. Головним редактором нового видання стала М.Рудницька, а відповідальним — О.Федак-Шепарович. У редакційній статті "Думки над часописом" говорилося, що він "...має спеціально важні і важкі завдання в наших відповідальних днях служити з'ясуванню, поширенню і поглибленню ідеології українського жіночого руху; бути зв'язковим Української жіночої організації; бути речником і оборонцем думок, права і змагань українського жіноцтва та його репрезентантом назовні..." [10].

"Жінка" — це найкраще, очевидно, жіноче видання міжвоєнного двадцятиріччя. Орієнтувалося воно на українок із інтелігентного середовища. Польська діячка Ц.Мікуловська писала, що "Жінку" редагували із феміністським завзяттям на яскраво вираженій націоналістичній основі [19; 29]. "Жінка" відразу зайняла чітку позицію щодо багатьох питань. Ц.Мікуловська пише, що "Жін-

ка” уникає слів “Польща” чи “польський”, ніколи не пише про польок. Цю думку можна перефразувати так, що “Жінка” ніколи не запобігала перед польською владою, не схиляла голови. Влада часто втручалася у роботу видання і конфісковувала окремі публікації. У травні 1938 р. було заборонено Союз українок, перестала виходити і “Жінка”.

Варті уваги редакційні статті видання на першій сторінці, що деколи йшли за підписом. Це, скажімо, “Жінка і політика”, “Будьмо єдині”, “Наступ і протинаступ”, “Даймо гідну відповідь”, “Більше поваги в жіночих справах”, “Консолідація. Тоталізм. Жіноцтво” та ін. Їх актуальність не втрачена ще й сьогодні.

Діяльність Союзу українок та жіночий рух описували рубрики “При громадській роботі”, “Вісті з “Союзу Українок”, “Крізь нашу призму”. Були теж публікації, що стосувалися історії українського жіночого руху. “Жінка” розповідала своїм читачкам про відомих українок (Марко Вовчок, Олену Пчілку, М.Загірню-Грінченко, Н.Кобринську, Лесю Українку, С.Перовську, Л.Старицьку-Черняхівську). Розповідав часопис про жіночий рух за рубежем. Досить часто появлялася рубрика “Силуети славних жінок”.

Читачок ознайомлювали із діяльністю українок-сучасниць, які здобули собі славу у сфері мистецтва і літератури (О.Кобилянська, Н.Королева, Т.Мазепа, М.Дольницька, О.Кульчицька, Г.Білозуб, Є.Скоропадська). Кілька цікавих нарисів написав П.Ковжун, який друкував їх під псевдонімом Марія Пеньковська.

Інші теми — проблеми родини, виховання молоді, творчість наших класиків (стаття П.Зайцева “Жінка в творчості Шевченка” (скорочений варіант); “Найновіші твори з портретографії Шевченка”; стаття М.Деркач “Світогляд Лесі Українки на основі її публіцистичних праць”, що викликала полеміку між “Жінкою” і “Вістником” Д.Донцова; біографічне оповідання Т.Лазаревського “Молодість Лесі Українки”; кілька маловідомих публіцистичних праць Лесі Українки; літературознавчі публікації про Марка Вовчка, О.Кобилянську, В.Стефаніка).

Значна частина публікацій була на теми культури, мистецтва, етнографії. Участь у роботі часопису таких відомих журналісток і діячок, як М.Рудницька, О.Федак-Шепарович, К.Гриневичева, М.Струтинська, І.Гургула, С.Парфанович, С.Русова, М.Деркач, З.Мирна, забезпечувала високий інтелектуальний і професійний рівень. Чоловіки представлені у часописі такими іменами, як Ю.Липа (стаття “Українська жінка”), М.Голубець (“З життя українського жіноцтва в старому Львові”, “Жіночі монастирі у старому Львові”), П.Ковжун, А.Чайковський, Ф.Коковський, А.Курдидик та ін.

Повернімося до книжки Ц.Мікуловської: “Русинки (слова “український”, “українка” Ц.Мікуловська вживала лише в іронічному значенні. — С.К.) не хочуть жодного зближення з польськими жінками. Їм допомагає у цьому принципове гасло, гасло визвольної боротьби, магічне за своєю силою: “боротьба за волю-долю!” [19; 45]. Це добра оцінка українського жіночого руху, його бойовитості й цілеспрямованості. У нелегких умовах середини 30-х років Союзові українок доводилося захищати свої позиції. У редакційній статті “Жіноцтво і консолідація” говорилося: “... відносини, які витворилися на жіночому відтинку, зовсім не є ідеальні. Український жіночий рух, що на продовж п’ятдесяти літ свого існування зберігав ідеологічну й організаційну єдність, стоїть тепер за-

грозою свого розбиття” [13]. На Союз українок напала польська преса, з українського боку — націоналістичне підпілля (хоча багато молодих жінок були членами ОУН) і прихильники “нормалізації” (оскільки Союз українок виступав проти угодовства). Полемізували із Союзом українок радикальні “Жіночі громади”, що існували при Українській соціалістично-радикальній партії. Значно відчутнішими були розходження із “Сільським господарем”, який у 1936-1937 рр. почав створювати Кружки сільських господинь. О.Кисілевська, яка перейшла працювати до “Сільського господаря”, навіть запропонувала, щоб Союз українок залишив роботу на селі [15].

Союз українок опинився у нелегкій ситуації: його керівництво постійно підкреслювало позапартійний характер організації, водночас перебуваючи у вирі політичного життя. М.Рудницька виступала проти фашистської й націонал-соціалістичної ідеології, проти націоналістичної концепції жінки, але не могла не бачити, що саме ОУН займає безкомпромісну позицію щодо захисту української національної ідеї. Окрім того, Союзу українок мав чимало прихильниць і навіть членів ОУН.

Союз українок завжди виступав за консолідацію. Наприкінці 1936 р. у приміщенні Союзу українок почали зустрічатися, майже регулярно, неофіційні представники всіх політичних партій, за винятком ОУН, УНДО та комуністів. Ця група політиків назвала себе Контактним комітетом і шукала підтримки між українцями поміркованих поглядів [1; 277], що було спричинене крахом політики “нормалізації” польсько-українських стосунків.

Активна діяльність Союзу українок у спробах консолідації призвела до заборони Союзу українок польською владою 5 травня 1938 р. Заарештовано голів усіх відділень, припинено видання “Жінки”. Серед українського жіноцтва і громадськості виникли бурхливі протести. У жовтні Союз українок відновив свою діяльність. “Жінка” почала виходити від січня 1938 р. Провідні діячки жіночого руху зрозуміли, що потрібна не лише громадська організація, а й політична. 12 липня 1938 р. відбулася нарада, на якій було покликано до життя політичну організацію, що прийняла назву “Дружина княгині Ольги”. До тимчасової Головної ради обрали М.Рудницьку, К.Малицьку, О.Федак-Шепарович, С.Парфанович та інших відомих діячок жіночого руху [33]. Від 1 квітня виходить “Громадянка”, двотижневик, видання новоствореної організації. На чолі видання стояли М.Рудницька і О.Федак-Шепарович. По суті, це була та ж “Жінка”, але під іншою назвою, оскільки ні в політичній орієнтації, ні в змісті, ні в автурі, ні навіть у назвах рубрик і в прийомах верстки нічого не змінилося. У ч.1 у зверненні “Від редакції” говорилося: “... редакція “Громадянки” нічого не декларує, не обіцяє, нічого не заповідає — а приступає до праці з твердою вірою, що українське жіноцтво прийме цей журнал не тільки з прихильністю, але теж великою радістю” [2].

В “Ідеологічних тезах Дружини княгині Ольги” мова йде про національний політичний ідеал: “Найвищим своїм наказом уважаємо працю в тому напрямі, щоб українська нація зайняла належне їй місце побіч усіх інших культурних націй світу” [2; 2]; друга теза вказувала на роль жіноцтва у здійсненні національного ідеалу; інші тези з’ясовували позицію “Дружини княгині Ольги” щодо різноманітних проблем тодішнього життя (релігія, родина, культура, освіта, економіка, громадське життя).

У передовій статті “Нова організація — нові завдання” знову наголошено на необхідності консолідації та викладено розуміння партійності, політичної діяльності: “...Д.К.О. (Дружина княгині Ольги. — С.К.) не має нічого спільного з яким-небудь вузьким доктринерством, нічого спільного з т.зв. партійництвом. Політика — це для нас не суспільні доктрини, не класові чи групові інтереси. Політика — це найважливіші справи нашого національного життя, на які українська громадянка не може бути байдужа” [24]. Після відновлення діяльності Союзу українок Головна рада Дружини княгині Ольги заявила, що тепер її завдання — поширювати ідеологію Дружини княгині Ольги серед українського жіноцтва і гуртувати його для оборони культурних, економічних і політичних прав українського народу [6].

Дружина княгині Ольги — це організація інтелігенток.

Союз українок від січня 1938 р. видає місячник “Українка”, популярний часопис. “Жінка” писала про необхідність такого видання для тіснішого зв’язку між місцевими відділеннями Союзу українок та його головною управою [12]. Редагували “Українку” О.Федак-Шепарович (1938 р.), а потім М.Струтинська. Журнал виходив для жінок із села й провінційних містечок, це зумовлювало зміст місячника. Тут писали про роботу відділень Союзу українок, порушували проблеми виховання, висвітлювали роботу “Просвіти” і “Рідної школи”. У розділі “Здоров’я наш скарб” часто друкувалася С.Парфанович. Друкував місячник художні твори П.Тичини, Уляни Кравченко, Ф.Дудка, Ірини Вільде.

У жовтні 1938 р. почав виходити ще один місячник — “Світ українки”, відповідальним редактором якого була О.Федак-Шепарович, а редактором М.Струтинська. Виходив місячник недовго. Перше число розповідає про створення “Дружини княгині Ольги” і публікує відповідні матеріали. Основні рубрики місячника — “Як працюємо в кружках “Союзу українок”, “Що діється в світі”, “Здоров’я наш скарб”, “Господарюємо”, сторінка “Щось для наших дівчат”.

У 30-ті роки в Галичині існували такі жіночі організації: кооператив “Труд”, кооператив “Українське народне мистецтво” (видавав “Нову хату”), Товариство “Українська захоронка”, гурток “Рідної школи” імені Ганни Барвінок, Порадня матерів (філія Товариства охорони дітей і опіки над молоддю), Товариство вакаційних осель, Марійські дружини, Комітет допомоги вдовам і сиротам по священниках, Товариство “Будучність” (товариство українських домашніх робітниць), секція студенток при Товаристві прихильників освіти, спортивний клуб “Стріла” (єдиний, до речі, жіночий спортивний клуб на західноукраїнських землях).

На Волині існувала окрема організація Союз українок із своїм статутом.

На Буковині теж було кілька жіночих організацій. Це Жіноча громада, жіноче Товариство мирноносиць, гурток студенток “Чорноморе”, секція студенток.

У Карпатській Україні — жіноча секція при товаристві “Просвіта” і Жіночий союз в Ужгороді [9].

При деяких політичних партіях і організаціях функціонували жіночі організації. Зокрема, у 1934 р. організовано Центральний жіночий кружок при Українському католицькому союзі.

У 1931 р. організаційно оформилася “Жіноча громада”, що орієнтувалася на Українську соціалістично-радикальну партію. У 1931-1936 рр. ця організація мала тематичну сторінку “Жіночий голос” у “Громадському голосі”, органі

УСРП. Протягом 1936-1939 рр. “Жіночий голос” виходив як самостійне видання. Головою “Жіночої громади” була Іванна Блажкевич, відома кооперативна діячка, письменниця.

“Жіночий голос” дотримувався соціалістичної орієнтації. У рубриці “З життя жіночих громад” висвітлювали роботу гуртків “Жіночої громади”. Оскільки організація опозиційно ставилась до Союзу українок, то це було характерним і для публікацій часопису.

Видання інформувало про кооперативний жіночий рух, а також про міжнародний жіночий рух. Тут можна було прочитати розповіді про зарубіжні країни.

Як і інші жіночі видання, “Жіночий голос” розповідав про життя і творчість відомих українських письменниць — Х.Алчевської, Н.Кобринської, Марка Вовчка, Лесі Українки, Ганни Барвінок, О.Кобилянської. Були на його сторінках і публікації про класиків української літератури.

Інші рубрики “Жіночого голосу”, вже традиційні для жіночої преси — “Для родини й господарства”, “Одяг і вишивка”, “Бережіть здоров’я”, “З міжнародного жіночого руху”.

“Сільський господар”, який був під впливом Українського національно-демократичного об’єднання, у середині 30-х років почав організовувати гуртки “Сільських господинь”, що з часом теж стали конкурентами Союзу українок у боротьбі за вплив на сільське жіноцтво.

У Львові, де діяло майже сорок польських жіночих організацій, вирізнялося москвофільське “Общество русских женщин”. Це “общество”, яке українки ігнорували, видавало журнал “Очаг” за редакцією Онишкевича. Переважали на його сторінках публікації російських емігранток.

...Свій виступ на Українському жіночому конгресі М.Рудницька завершила такими словами: “А всі ми чейже хочемо, щоби Україна жила. Щоби Вона воскресла, навіть якби ми не мали жити. Вона воскресне!” [30; 32].

Український жіночий рух, національно-патріотичний за своєю суттю, зробив дуже багато, щоб українська національна ідея не вмерла, щоб Україна воскресла.

-
1. *Богачевська-Хом'як М.* Білим по білому: Жінки в громадському житті України. 1884—1939. — К., 1995.
 2. Від редакції // Громадянка. — 1938. — Ч.1. — С. 1.
 3. Від Редакції // Жіноча доля. — 1925. — Ч.1. — С. 1.
 4. Відгуки. — 1913. — Ч.2. — С. 1-2.
 5. *Волинець Л.* Українська жіноча преса в минулому // Сучасність. — 1974. — Ч.7-8. — С. 116.
 6. Громадянка. — 1938. — Ч.3. — С. 1.
 7. Див.: *Богачевська-Хом'як М.* Білим по білому: Жінки в громадському житті України. 1884—1939. — К.,1995; *Богачевська М.* Український фемінізм у Польщі між двома світовими війнами // Сучасність. — 1984. — Ч. 1-2. — С. 96-113; *Богачевська М.* Українська жінка та міжнародний фемінізм // Сучасність. — 1984. — Ч. 7-8. — С. 146-173; *Богачевська М.* Союз Українок у міжвоєнний період // Наше життя. — 1991. — Ч. 2. — С. 4-7; Ч. 3. — С. 7-9; Ч. 4.

— С. 10-11; Ч. 5. — С. 9-11; *Богачевська-Хомяк М.* Мілена Рудницька і жіночий рух // Наше життя. — 1992. — Ч. 7-8. — С. 10-12; *Бойчук Д.* Вечір жіночої преси // Українка в світі: Бюлетень Світової федерації українських жіночих організацій. — 1973. — Ч. 2. — С. 9; *Б.Р.* Українські видавництва і періодичні видання в Коломиї в 1865—1939 рр. // Коломия і Коломийщина: Зб. споминів і статей про недавнє минуле. — Філадельфія, 1988; *Боднарук І.* Наше жіноцтво в боротьбі за духовність та українську державність // Жіночий світ. — 1977. — Ч. 11-12. — С. 3-4; *Бурачинська Л.* Про завдання жіночої преси // Жіноча доля. — 1933. — Ч. 1. — С. 1-2; *Волинець Л.* Українська жіноча преса в минулому // Сучасність. — 1974. — Ч. 7-8. — С. 113-127; *Деркач М.* Ті, що творили “Перший вінок” // Жінка. — 1937. — Ч. 8-9. — С. 2-4; *Дзерович Д.* Перегляд української жіночої преси // Діло. — 1937. — Ч. 83; *Дучимінська О.* Від самого початку // Жіноча доля. — 1934. — Ч. 12-13. — С. 13.; *Животко А.* Історія української преси. — Мюнхен, 1989—1990; *Кабаровська С.* Шлях організації українського жіноцтва: Коротенький огляд організаційних його змагань // Наша мета. — 1919. — Ч. 24. — С. 11; *Книш І.* Жіночий рух і література: З приводу 70-ліття “Першого вінка” // Календар-альманах “Нового шляху” на 1958 рік. — С. 73-77; *Курдидик А.* Друковане слово в Коломиї // Коломия і Коломийщина: Зб. споминів і статей про недавнє минуле. — Філадельфія, 1988. — С. 313-324; *Луна Ю.* Українська жінка // Жінка. — 1938. — Ч. 7-8. — С. 2-4; *Малицька К.* Про значення власної преси для жінок і як вона у нас розвивалася // На новий шлях: Календар-альманах “Жіночої долі” на звичайний рік 1927. — Коломия, 1926. — С. 23-26; *Назарук О.* Жіноча справа. З приводу Першого Українського жіночого конгресу. — Львів, 1934; *Наша жіноча преса // Жіноча сила.* — 1934. — 27-29 травня; *Передирій В.* Галицька періодика для жінок: Становлення, розвиток, проблематика (1853—1939) // Зб. праць науково-дослідного центру періодики. — Вип. 2. — Львів, 1995. — С. 45-64; *Передирій В.* Журнал “Нова хата” як тип видання (1925-1939 рр.) // Зб. праць науково-дослідного центру періодики. — Вип. 1. — Львів, 1993. — С. 79-89; *Передирій В.* Українські періодичні видання для жінок в Галичині: Анотований каталог. — Львів, 1996; *Полянська І.* Українська жіноча преса // Наше життя. — 1964. — Ч. 1. — С. 3-4; *Полонська-Василенко Н.* Жінки України // Жіночий світ. — 1963. — Ч. 7-8. — С. 2-4; Резолюції Українського жіночого конгресу // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали / Упорядк. Гунчак Т. і Сольчаник Р. — Мюнхен, 1983. — С. 365-374; *Рудницька М.* Українська дійсність і завдання жінки: Промова виголошена на відкритті Українського жіночого конгресу 23 червня 1934 р. в Станіславові. — Львів, 1934; *Русова С.* Наші визначні жінки: Літературні характеристики-силуети. — Коломия, 1934; *С.Г.* Українська жіноча преса в Галичині // Нова зоря. — 1934. — Ч. 46; Ч. 47; *Слобожанка Н.* Наші визначні жінки // На новий шлях: Ілюстрований календар-альманах “Жіночої долі” на звичайний рік 1927. — Коломия, 1926; *Сулима-Бойко О.* З історії українського жіночого руху // Наукові записки. — Т. XXVI. — Мюнхен, 1974—1975; Статут центрального українського жіночого товариства “Союз Українок” у Львові. — Львів, 1935; *Теліга О.* Якими нас прагнете? // Вістник. — 1935. — Кн. 10. — С. 735-745; *Теліга О.* Слепа вулиця // Вістник. — 1938. — Т. II. — Кн. 4. — С. 290-297; *Тарнопільський Ю.* Українська преса з перспективи 150-ліття. — Джерсі-Сіті, 1974; Український жіночий конгрес. — Станіславів, 1934; *Х. К.* Жінки і читання часо-

- писів // Діло. — 1937. — Ч. 13; *Федак-Шепарович О.* Модерний фемінізм і українська жінка // Наш світ: Альманах “Жіночої долі” з додатком календаря на рік 1928. — Коломия, 1927; *Федак-Шепарович О.* В десятиліття: Кілька слів споминів і завваг // Для неї все: Альманах “Жіночої долі” з додатком календаря на рік 1930. — Коломия, 1929; *Фуртак М.* “Перший вінок” — перший жіночий альманах // Нова хата. — 1927. — Ч. 12. — С. 1-4; *Dryhuncz I.* Ukraińska kobieta przed 50-ciu laty. — Biuletyn polsko-ukrainski. — 1937. — Ч. 19. — С. 125-126; *Mikulowska C.* “Ukraiński” ruch kobiecy. — Lwów, 1937.
8. Див.: *Передирій В.* Журнал “Нова хата” як тип видання (1925-1939 pp.) // 36. праць науково-дослідного центру періодики. — Львів, 1993.
 9. Див.: Український жіночий конгрес. — Станиславів, 1934. — С. 6, 16.
 10. Думки над часописом // Жінка. — 1936. — Ч. 20. — С. 1.
 11. *Дучимінська О.* Від самого початку // Жіноча доля. — 1934. — Ч. 12-13. — С. 13.
 12. Жінка. — 1937. — Ч. 1-2. — С. 15.
 13. Жінка. — 1937. — Ч. 2. — С. 1.
 14. Жіноча доля. — 1925. — Ч. 9. — С. 1.
 15. *Кисілевська О.* Зайві та шкідливі непорозуміння // Діло. — 1939. — Ч. 85. — С. 2-3.
 16. *Кобринська Н.* Вибрані твори. — К., 1958. — С. 316-317.
 17. *Маланюк С.* Жіноча мужність // Нова хата. — 1931. — Ч. 12. — С. 3.
 18. Мета. — 1908. — Ч. 1. — С. 1.
 19. *Mikulowska C.* “Ukrainski” ruch kobiecy. — Lwów, 1937.
 20. На ідеологічні теми // Світ молоді. — 1934. — Ч. 1. — С. 1-2.
 21. *Назарук О.* Жіноча справа: З приводу Першого Українського жіночого конгресу. — Львів, 1934. — С. 25.
 22. Наша мета. — 1919. — Ч. 21. — С. 5.
 23. Наша мета. — 1920. — С. 1.
 24. Нова організація — нові завдання // Громадянка. — 1938. — Ч. 2. — С. 1.
 25. *О.К.* Не відганяйте від себе доброго приятеля! // Жіноча воля. — 1932. — Ч. 11. — С. 2.
 26. “Перший вінок”: Жіночий альманах. — Львів, 1887. — С. 3.
 27. Першому українському борцеві за права жінки. — Львів, 1922.
 28. Резолюції Українського Жіночого Конгресу, ухвалені в Станиславові 17 червня 1934 р. // Діло. — 1934. — Ч. 172. — С. 4.
 29. Розв’язання Союзу Українок: Наглий внесок Українського Клубу // Діло. — 1929. — Ч. 65.
 30. *Рудницька М.* Українська дійсність і завдання жінки: Промова виголошена на відкритті Українського жіночого конгресу 23 червня 1934 р. в Станиславові. — Львів, 1934.
 31. *Рудницька-Лисяк М.* Львівське жіноцтво під час падолистого перевороту // Наша мета. — 1919. — С. 3-5.
 32. *Садовська Л.* До завдань Українського жіночого конгресу // Тризуб. — 1934. — Ч. 15. — С. 7-8.
 33. Установчі збори Дружини княгині Ольги // Громадянка. — 1938. — Ч. 1. — С. 1.
 34. *Франко І.* Твори у 50-ти т. — Т. 27. — С. 106.
 35. Цит. за: *Деркач М.* Ті, що творили “Перший вінок” // Жінка. — 1937. — Ч. 8-9. — С. 2.

WOMAN'S PRESS

Stepan Kost'

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Street 1, 79000, Lviv, Ukraine*

Tel. office: (032) 296-47-51

E-mail: journft@franko.lviv.ua

The article attempts to analyze a development of women's press in West Ukraine in 20-30 years of XX century.

Key words: press for women, history of Ukrainian press, West Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії 20.04.2007

Прийнята до друку 25.04.2007